

Установа адукацыі
“Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка”

Філалагічны факультэт

Кафедра беларускага мовазнаўства

(рэг. № 31-1- 239 -2017 г.)

УЗГОДНЕНА

Загадчык кафедры

 Д.В.Дзятко
19 06 2017 г.

УЗГОДНЕНА

Дэкан факультэта

 В.Д.Старычонак
19 06 2017 г.

**ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНЫ КОМПЛЕКС
ПА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЕ (па выбары студэнта)
“БЕЛАРУСКАЯ АНАМАСТЫКА”**

для спецыяльнасці

1 – 02 03 01 Беларуская мова і літаратура

Складальнік: Радзіваноўская Н.А.

Разгледжана і зацверджана

на пасяджэнні Савета БДПУ 16 06 2017 г. пратакол № 10

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Вучэбна-метадычны комплекс (далей – ВМК) складзены ў адпаведнасці з праграмай вучэбнай дысцыпліны “Беларуская анамастыка” і патрабаваннямі адукацыйнага стандарта Рэспублікі Беларусь. ВМК прызначаны для студэнтаў па спецыяльнасці 1 – 02 03 01 Беларуская мова і літаратура.

Мэта гэтага вучэбна-метадычнага комплексу – даць студэнтам асноўныя палажэнні сучаснай тэорыі ўласнага імя; пазнаёміць з найбольш эфектыўнымі і перспектыўнымі метадамі анамастычных даследаванняў; развіць і ўдасканаліць філалагічнае мысленне студэнта, навыві крытычнага аналізу найбольш складаных тэарэтычных з’яў; сфарміраваць навыві практычнага ўкаранення атрыманых студэнтамі ведаў у іх будучай прафесійнай дзейнасці і іншых сферах сацыяльнай актыўнасці; выхаваць любоў і павагу да роднага слова, духоўнай і інтэлектуальнай спадчыны беларускага народа, пачуццё нацыянальнай самапавагі і самаідэнтыфікацыі.

Вучэбна-метадычны комплекс уключае:

- тэарэтычны раздзел (прыкладная тэматыка лекцый па дысцыпліне);
- практычны раздзел (прыкладная тэматыка практычных заняткаў);
- раздзел кантролю ведаў (пытанні для самакантролю ведаў);
- дапаможны раздзел (вучэбная праграма, пералік вучэбных выданняў, метадычныя рэкамендацыі па арганізацыі і выкананні самастойнай працы, апісанне сродкаў дыягностыкі).

Праграмны матэрыял вучэбнай дысцыпліны мае наступныя задачы:

- пашырыць і паглыбіць тэарэтычныя веда студэнтаў пра спецыфіку анамастычнай навукі;
- пазнаёміць з сучасным станам і асноўнымі раздзелаў беларускай анамастыкі;
- удасканаліць навыві крытычнага аналізу найбольш складаных тэарэтычных з’яў;
- навучыць будучых настаўнікаў беларускай, рускай і замежнай моў самастойнай працы з тэарэтычнай літаратурай па анамастыцы;
- заахвоціць студэнтаў да самастойнай навукова-даследчай работы ў галіне беларускай анамастыкі;
- садзейнічаць падрыхтоўцы высокаадукаваных, творчых і крытычна думачых спецыялістаў, здольных практычна выкарыстоўваць набытыя веда пры вывучэнні спецыяльных моваў і дысцыплін.

Вучэбна-метадычны комплекс разлічаны на самастойнае выкарыстанне выкладчыкамі і студэнтамі ў працэсе падрыхтоўкі да лекцыйных і семінарскіх заняткаў.

Вучэбна-метадычны комплекс складзены ў адпаведнасці з рэкамендаваным тыпавым вучэбным планам агульным аб’ёмам дысцыпліны (40 гадзін) і відамі вучэбнай работы.

Віды вучэбнай работы	Колькасць гадзін
Аўдыторныя заняткі:	40
- лекцыйныя	22
- практычныя	18
Агульная працаёмкасць дысцыпліны	100

1. ТЭАРЭТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ

2.1. ПРЫКЛАДНАЯ ТЭМАТЫКА ЛЕКЦЫЙ ПА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЕ

Лекцыя 1 (2 гадзіны)

АНАМАСТЫКА ЯК ЛІНГВІСТЫЧНАЯ ДЫСЦЫПЛІНА. АНАМАСТЫКА Ё ШКОЛЕ

Анамастыка як раздзел мовазнаўства. Прадмет, мэта і задачы дысцыпліны. Асноўныя раздзелы сучаснай анамастыкі: антрапаніміка, тапаніміка, зааніміка, касманіміка, ктэматыніміка (хрэматыніміка), аб'ект даследавання кожнага раздзела. Галоўныя праблемы даследавання анамастычнай навукі. Перыядызацыя гісторыі анамастычнай навукі.

Анамастычная лексіка і яе вывучэнне ў школе. Пазакласная праца з вучнямі па зборы і вывучэнні онімаў.

Даведальная і навукова-папулярная літаратура па анамастыцы.

Анамастычная лексікаграфія.

Лекцыя 2 – 3 (4 гадзіны)

АСНОЎНЫЯ ПЫТАННІ ТЭОРЫІ АНАМАСТЫКІ

Уласнае імя як лінгвістычная катэгорыя. З гісторыі вывучэння ўласных імёнаў. Погляды старажытнагрэчаскіх і старажытнарымскіх вучоных. Дыскусіі аб сутнасці ўласнага імя ў эпоху Адраджэння (Т.Гопс, Дж.Лок, Г.Лейбніц і інш.) і ў XIX ст. (Дж.Сцюарт Міл, Х.Локзэф і інш.). Праблема спецыфікі ўласнага імя ў сучаснай лінгвістыцы (Б.Гассал, П.Крыстоферсэн, А.Гардзінер, А.Бялецкі, А.Суперанская, В.Ніканз, А.Рэфармацкі, Ю.Карпенка і інш.). Спецыфіка ўласнага імя.

Мяжа паміж агульнай і анамастычнай лексікай.

Паняцце “анамастычная прастора”. Аб’ём і змест анамастычнай прасторы. Шматзначнасць тэрміна “анамастычная прастора”. Погляды А.Бялецкага, У.Тапарова, А.Супранскай і інш. . Анамастычная прастора мастацкага тэксту. Асаблівасці і праблемы вывучэння онімаў у мастацкім тэксце.

Сістэмныя сувязі ў анамастычнай прасторы і паасобных яе разрадах (У.Тапароў і інш.).

Класіфікацыя ўласных імёнаў.

Лекцыя 4 – 5 (4 гадзіны)

МЕТАДЫ АНАМАСТЫЧНЫХ ДАСЛЕДАВАННЯЎ

Асноўныя метады анамастычных даследаванняў. Апісальны метады як найбольш шырока выкарыстоўваемы ў навуковых працах. Гістарычны метады –

адзін з асноўных пры аналізе анамастычнага матэрыялу. Параўнальна-супастаўляльны метад і яго роля пры вывучэнні онімаў у блізкароднасных мовах. Арэальны метад (ізагlosны, метад картаграфавання) і асаблівасці яго прымянення. Семіятычны метад вывучэння онімаў. Стылістычны метад як асноўны пры вывучэнні літаратурнай анамастыкі. Лінгвапсіхалагічны (псіхалінгвістычны) метад, яго разнавіднасці ў анамастычнай навуцы. Статыстычны метад, вынікі яго прымянення пры даследаванні разнастайных разрадаў онімаў.

Лекцыя 6 (2 гадзіны)

З ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСКАЙ АНТРАПАНІМІІ

Праблемы перыядызацыі ўсходнеславянскай антрапаніміі.

Асноўныя этапы і працэсы ў гісторыі беларускай антрапаніміі. Дахрысціянскі перыяд і яго адметнасці. Старажытныя адапелятыўныя імёны і прычыны іх узнікнення.

Перыяд з XI да XVII стст. Уплыў хрысціянства на іменалагічную сістэму ўсходнеславянскіх народаў. Кананічныя імёны “Древний русский календарь. По месячным минеям XI – XIII вв.” І.І. Сразнеўскага. Фанетычная адаптацыя кананічных імёнаў у старабеларускай мове.

Перыяд з XVIII да XIX стст. яго адметнасці ў гісторыі беларускага антрапанімікона. З’яўленне псеўданімаў.

Новы перыяд (XX ст.) у гісторыі беларускай антрапанімікі. Дэхрысцінізацыя і дэмакратызацыя антрапонімаў. Якасныя змены іменніка ў савецкі час. Характэрныя рысы сучаснага перыяду ў беларускай і ўсходнеславянскай антрапаніміі (з’яўленне разнастайных імёнаў-неалагізмаў, новаўтварэнняў ад кананічных імёнаў, пашырэнне старажытных славянскіх імёнаў і інш.).

Лекцыя 7 (2 гадзіны)

СУЧАСНЫ БЕЛАРУСКІ ІМЯННІК

Тыпы беларускіх прозвішчаў паводле іх лексіка-семантычнага складу (адантрапанімічныя, адапелятыўныя, адтапанімічныя). Склад, структура і асаблівасці кожнага з гэтых тыпаў беларускіх прозвішчаў. Тыпы беларускіх прозвішчаў паводле структурна-тыпалагічных асаблівасцей (прозвішчы суфіксальнага, лексіка-семантычнага і сінтаксічна-марфалагічнага ўтварэння).

Мянушкі, іх паходжанне і месца ў антрапанімічнай сістэме. Сучасныя беларускія мянушкі. Псеўданімы, іх разнавіднасці і спосабы ўтварэння. Імёны па бацьку.

Лекцыя 8 (2 гадзіны)

АНТРАПОНІМЫ Ў КАНТЭКСЦЕ МАСТАЦКАГА ТВОРА

Сацыякультурная і стылістычная канатацыя ўласных імёнаў. Загалавак як галоўны кампанент мастацкага тэксту.

Лекцыя 9 (2 гадзіны)

БЕЛАРУСКАЯ ТАПАНІМІКА

З гісторыі беларускай тапанімікі. Даследаванні А.Качубінскага, Ю.Трусмана, Я.Карскага, А.Сабалеўскага, А.Шахматава, Э.Вальтэра, Г.Ільінскага і інш. Ажыўленне тапанімічных даследаванняў на Беларусі ў 50 – 60-ыя гг. XX ст. Сучасны стан беларускай тапанімічнай навукі (агульная характарыстыка). Асноўныя разрады тапанімічных назваў (гідронімы, айконімы, урбанонімы, драмонімы, дрымонімы і інш.). Моўная прыналежнасць тапонімаў Беларусі.

Тапонімы ў мастацкім творы, іх структура і стылістычная функцыя.

Лекцыя 10 (2 гадзіны)

АГУЛЬНАЯ І БЕЛАРУСКАЯ КАСМАНІМІКА

Змест і аб'ём тэрмінаў “касманімія” і “астранімія”. Назвы сузор'яў, зорак і планет у беларускай мове. Асаблівасці беларускай народнай касманіміі.

Касмонімы і астронімы ў мастацкім творы, іх структура і асаблівасці ўжывання. Назвы дробных аб'ектаў касмічнай прасторы.

Лекцыя 11 (2 гадзіны)

БЕЛАРУСКАЯ КТЭМАТАНІМІКА

З гісторыі беларускай ктэматаніміі. Агульная характарыстыка беларускай ктэматаніміі. Разрады ктэматонімаў, іх роля і месца ў анамастычнай прасторы і грамадскім жыцці.

Асаблівасці ктэматонімаў ў мастацкім творы.

2. ПРАКТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ

2.2. ПРЫКЛАДНАЯ ТЭМАТЫКА ПРАКТЫЧНЫХ ЗАНЯТКАЎ

№ 1 – 2. Асноўныя пытанні тэорыі анамастыкі (4 гадзіны)

1. Уласнае імя як лінгвістычная катэгорыя. З гісторыі вывучэння ўласных імёнаў.
2. Погляды старажытнагрэчаскіх і старажытнарымскіх вучоных.
3. Дыскусіі аб сутнасці ўласнага імя ў эпоху Адраджэння.
4. Праблема спецыфікі ўласнага імя ў сучаснай лінгвістыцы. Спецыфіка ўласнага імя.
5. Паняцце “анамастычная прастора”. Аб’ём і змест анамастычнай прасторы. Шматзначнасць тэрміна “анамастычная прастора”. Погляды А.Бялецкага, У.Тапарова, А.Суляранскай і інш.
6. Анамастычная прастора мастацкага тэксту.
7. Асаблівасці і праблемы вывучэння онімаў у мастацкім тэксце.
8. Сістэмныя сувязі ў анамастычнай прасторы члавекобных яе разрадах.
9. Класіфікацыя ўласных імёнаў.

№ 3. Метады анамастычных даследаванняў (2 гадзіны)

1. Апісальны метад як найбольш шырока выкарыстоўваемы ў навуковых працах.
2. Гістарычны метад – адзін з асноўных пры аналізе анамастычнага матэрыялу.
3. Параўнальна-супастаўляльны метад і яго роля пры вывучэнні онімаў у блізкароднасных мовах.
4. Арэальны метад (ізаглосны, метад картаграфавання) і асаблівасці яго прымянення.
5. Семіятычны метад вывучэння онімаў.
6. Стылістычны метад як асноўны пры вывучэнні літаратурнай анамастыкі.
7. Лінгва-сіхалагічны (псіхалінгвістычны) метад, яго разнавіднасці ў анамастычнай навуцы.
8. Статыстычны метад, вынікі яго прымянення пры даследаванні разнастайных разрадаў онімаў.

№ 4. З гісторыі беларускай антрапаніміі (2 гадзіны)

1. Асноўныя этапы і працэсы ў гісторыі беларускай антрапаніміі.
2. Дахрысціянскі перыяд і яго адметнасці.
3. Старажытныя адапелятыўныя імёны і прычыны іх узнікнення.
4. Уплыў хрысціянства на іменалагічную сістэму ўсходнеславянскіх народаў. Кананічныя імёны. “Древний русский календарь. По месячным минеям XI – XIII вв.” І.І. Сразнеўскага.
5. Фанетычная адаптацыя кананічных імёнаў у старабеларускай мове.

6. З’яўленне псеўданімаў у беларускім антрапаніміконе.

7. Дэхрысцінізацыя і дэмакратызацыя антрапонімаў. Якасныя змены іменніка ў савецкі час.

8. Характэрныя рысы сучаснага перыяду ў беларускай і ўсходнеславянскай антрапаніміі.

№ 5. Сучасны беларускі іменнік (2 гадзіны)

1. Вызначэнне тыпаў беларускіх прозвішчаў паводле іх лексіка-семантычнага складу (адантрапанімічныя, адапелятыўныя, адтапанімічныя).

2. Тыпы беларускіх прозвішчаў паводле структурна-тыпалагічных асаблівасцей (прозвішчы суфіксальнага, лексіка-семантычнага і сінтаксічна-марфалагічнага ўтварэння).

3. Мянускі, іх паходжанне і месца ў антрапанімічнай сістэме. Сучасныя беларускія мянускі.

4. Псеўданімы, іх разнавіднасці і спосабы ўтварэння. Імёны па бацьку.

№ 6. Антрапонімы ў кантэксце мастацкага твора (2 гадзіны)

1. Сацыякультурная і стылістычная канатацыя ўласных імёнаў.

2. Загалавак як галоўны кампанент мастацкага тэксту.

№ 7. Беларуская тапаніміка (2 гадзіны)

1. Сучасны стан беларускай тапанімічнай навукі.

2. Асноўныя разрады тапанімічных назваў (гідронімы, айконімы, урбананімы, драмонімы, дрымонімы і інш.).

3. Моўная прыналежнасць тапонімаў Беларусі.

4. Тапонімы ў мастацкім творы, іх структура і стылістычная функцыя

№ 8. Агульная і беларуская касманіміка (2 гадзіны)

1. Змест і аб’ём тэрмінаў “касманімія” і “астранімія”.

2. Назвы зор’яў, зорак і планет у беларускай мове. Асаблівасці беларускай народнай касманіміі.

3. Касмонімы і астранімы ў мастацкім творы, іх структура і асаблівасці ўжывання.

4. Назвы дробных аб’ектаў касмічнай прасторы.

№ 9. Беларуская ктэматыміка (2 гадзіны)

1. 3 гісторыі беларускай ктэматыміі.

2. Агульная характарыстыка беларускай ктэматыміі.

3. Разрады ктэматынімаў, іх роля і месца ў анамастычнай прасторы і грамадскім жыцці.

4. Асаблівасці ктэматынімаў ў мастацкім творы.

3. РАЗДЕЛ КАНТРОЛЮ ВЕДАЎ

3.1. ПЫТАННІ ДЛІА САМАКАНТРОЛЮ ВЕДАЎ

1. Назавіце асноўныя раздзелы сучаснай анамастыкі і дайце ім кароткую характарыстыку.
2. Пералічыце галоўныя праблемы даследавання анамастычнай навукі.
3. Якія погляды на ўласнае імя мелі старажытнагрэчаскія і старажытнарымскія вучоныя?
4. Якія дыскусіі аб сутнасці ўласнага імя адбываліся ў эпоху Адраджэння?
5. Што такое “анамастычная прастора”?
6. Назавіце асноўныя метады анамастычных даследаванняў.
7. У чым сутнасць апісальнага метаду даследавання анамастычнага матэрыялу?
8. Параўнальна-супастаўляльны метад і яго роля пры вывучэнні онімаў у блізкароднасных мовах.
9. Арэальны метад (ізагласны, метад картаграфавання) і асаблівасці яго прымянення.
10. У чым сутнасць семіятычнага метаду вывучэння онімаў?
11. Стылістычны метад як асноўны пры вывучэнні літаратурнай анамастыкі.
12. Якія разнавіднасці лінгвапсіхалагічнага (псіхалінгвістычнага) метаду выкарыстоўваюцца ў анамастычнай навукі?
13. Якія асноўныя этапы можна выдзеліць у гісторыі беларускай антрапаніміі?
14. У які перыяд з’явіліся псеўданімы?
15. У чым сутнасць дэхрысцінізацыі і дэмакратызацыі антрапонімаў?
16. Назавіце характэрныя рысы сучаснага перыяду ў беларускай і ўсходнеславянскай антрапаніміі.
17. Назавіце тыпы беларускіх прозвішчаў паводле іх лексіка-семантычнага складу. Ахарактарызуйце склад, структуру і асаблівасці кожнага з гэтых тыпаў беларускіх прозвішчаў.
18. Якія тыпы беларускіх прозвішчаў вылучаюцца паводле структурна-тыпалагічных асаблівасцей?
19. Што такое мянушка? Іх паходжанне і месца ў антрапанімічнай сістэме.
20. Тапонімы ў мастацкім творы, іх структура і стылістычная функцыя.
21. Пералічыце асаблівасці беларускай народнай касманіміі.
22. У чым заключаюцца асаблівасці ўжывання касмонімаў і астронімаў ў мастацкім творы?
23. Дайце агульную характарыстыку беларускай ктэматыкі.
24. Асаблівасці ктэматыкі ў мастацкім творы.
25. У чым асаблівасці вывучэння анамастычнай лексікі ў школе?

4. ДАПАМОЖНЫ РАЗДЗЕЛ

4.1. ВУЧЭБНАЯ ПРАГРАМА

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Асноўныя мэты выкладання вучэбнай дысцыпліны:

- даць студэнтам асноўныя палажэнні сучаснай тэорыі ўласнага імя;
- пазнаёміць з найбольш эфектыўнымі і перспектыўнымі метадамі анамастычных даследаванняў;
- развіць і ўдасканаліць філалагічнае мысленне студэнта, навыкі крытычнага аналізу найбольш складаных тэарэтычных з’яў;
- сфарміраваць навыкі практычнага ўкаранення атрыманых студэнтамі ведаў у іх будучай прафесійнай дзейнасці і іншых сферах сацыяльнай актыўнасці;
- выхаваць любоў і павагу да роднага слова, духоўнай і інтэлектуальнай спадчыны беларускага народа, пачуццё нацыянальнай самапавагі і самаідэнтыфікацыі.

Задачы вывучэння вучэбнай дысцыпліны:

- пашырыць і паглыбіць тэарэтычныя веды студэнтаў пра спецыфіку анамастычнай навукі;
- пазнаёміць з сучасным станам і асноўнымі раздзелаў беларускай анамастыкі;
- удасканаліць навыкі крытычнага аналізу найбольш складаных тэарэтычных з’яў;
- навучыць будучых настаўнікаў беларускай, рускай і замежнай моў самастойнай працы з тэарэтычнай літаратурай па анамастыцы;
- заахвоціць студэнтаў да самастойнай навукова-даследчай работы ў галіне беларускай анамастыкі;
- садзейнічаць падрыхтоўцы высокаадукаваных, творчых і крытычна думачых спецыялістаў, здольных практычна выкарыстоўваць набытыя веды пры вывучэнні спецыяльных мовазнаўчых дысцыплін.

Патрабаванні да акадэмічных кампетэнцый

Студэнт павінен:

- АК-1. Умець прымяняць базавыя навукова-тэарэтычныя веды для рашэння тэарэтычных і практычных задач.
- АК-2. Валодаць метадамі навукова-педагагічнага даследавання.
- АК-3. Валодаць даследчыцкімі навыкамі.
- АК-4. Умець працаваць самастойна.
- АК-5. Быць здольным ствараць новыя ідэі (валодаць крэатыўнасцю).
- АК-6. Валодаць міждысцыплінарным падыходам пры вырашэнні праблем.
- АК-8. Валодаць навыкамі вуснай і пісьмовай камунікацыі.
- АК-9. Умець вучыцца, павышаць сваю кваліфікацыю на працягу ўсяго жыцця.

АК-10. Умець рэгуляваць узаемадзеянні ў адукацыйным працэсе.

Патрабаванні да сацыяльна-асобасных кампетэнцый спецыяліста

Студэнт павінен:

СЛК-1. Валодаць якасцямі грамадзянскасці.

СЛК-2. Быць здольным да сацыяльнага ўзаемадзеяння.

СЛК-3. Валодаць здольнасцю да міжасобасных камунікацый.

СЛК-4. Валодаць навыкамі здароўезберагання.

СЛК-5. Быць здольным да крытыкі і самакрытыкі.

СЛК-6. Умець працаваць у камандзе.

СЛК-7. Быць здольным да самаадукацыі і ўдасканалення прафесійнай дзейнасці.

Патрабаванні да прафесійных кампетэнцый

Студэнт павінен быць здольным:

ПК-1. Кіраваць вучэбна-пазнавальнай і вучэбна-даследчай дзейнасцю навучэнцаў.

ПК-2. Выкарыстоўваць аптымальныя метады, формы і сродкі навучання.

ПК-3. Арганізоўваць і праводзіць вучэбныя заняткі розных відаў і форм.

ПК-6. Ажыццяўляць аптымальны адбор і эфектыўна рэалізоўваць тэхналогіі выхавання.

ПК-7. Арганізоўваць і праводзіць выхавальчыя мерапрыемствы.

ПК-8. Фарміраваць базавыя кампаненты культуры асобы навучэнца.

ПК-9. Эфектыўна рэалізоўваць тэхналогію дзейнасці класнага кіраўніка.

ПК-10. Ажыццяўляць прафілактыку дэвіантных паводзін навучэнцаў.

ПК-12. Развіваць навыкі самастойнай работы навучэнцаў з вучэбнай, даведачнай, навуковай літаратурай і інш. крыніцамі інфармацыі.

ПК-14. Папярэджаць і пераадольваць непаспяховасць навучэнцаў.

У выніку вывучэння вучэбнай дысцыпліны “Беларуская анамастыка” студэнт павінен **ведаць**:

- асноўныя напавяржэнні сучаснай тэорыі ўласнага імя;
- разнастайныя анамастычныя тэрміны і паняцці;
- выдатных даследчыкаў беларускіх уласных імёнаў і іх асноўныя навуковыя працы;
- галоўныя навуковыя праблемы сучаснай беларускай анамастыкі і перспектывыя шляхі яе развіцця;
- найбольш эфектыўныя і перспектывыя метады і прыёмы аналізу анамастычнага матэрыялу;
- навуковую і даведачную літаратуру па дадзенай галіне мовазнаўчай навукі.

У выніку вывучэння вучэбнай дысцыпліны “Беларуская анамастыка” студэнт павінен **умець**:

- адбіраць, аналізаваць і сістэматызаваць моўныя факты;
- праводзіць самастойныя лінгвістычныя назіранні, рабіць абагульненні і вывады;
- заўважаць агульнае і адметнае ў навуковых фактах розных анамастычных разрадаў лексікі;

- карыстацца разнастайнымі анамастычнымі слоўнікамі, вучэбнымі дапаможнікамі і даведачнай літаратурай;

- выкарыстоўваць атрыманыя веды на практыцы.

У выніку вывучэння вучэбнай дысцыпліны “Беларуская анамастыка” студэнт павінен **валодаць**:

- сістэмай навуковых паняццяў беларускай анамастыкі;

- метадамі анамастычных даследаванняў і метадыкай збіральніцкай працы;

- метадыкай выкладання беларускай анамастыкі ў школе;

- навыкамі арганізацыі навуковай анамастычнай працы вучняў і кіравання анамастычным гуртком.

Месца вучэбнай дысцыпліны ў шэрагу іншых дысцыплін. У сістэме лінгвістычных дысцыплін “Беларуская анамастыка” на філалагічных факультэтах займае надзвычай важнае месца. Дысцыпліна “Беларуская анамастыка” дапаможа студэнтам сістэматызаваць набытыя веды пры вывучэнні іншых лінгвістычных дысцыплін, удасканаліць навыкі крытычнага аналізу найбольш складаных моўных з’яў і фактаў.

Сувязь вучэбнай дысцыпліны з іншымі дысцыплінамі. “Беларуская анамастыка” – вучэбная дысцыпліна, якая мае ярка выражаны міждысцыплінарны характар, што абумоўлена яе аб’ектам даследавання. Паколькі ўласнае імя прысутнічае і аналізуецца ў розных навукх – мовазнаўстве, гісторыі, географіі, астраноміі і інш., то гэта дазваляе настаўніку ў працэсе выкладання беларускай мовы і літаратуры на анамастычным матэрыяле паспяхова ажыццяўляць міжпрадметныя сувязі. Знаёмства з анамастычнай лексікай дае магчымасць звязваць вывучэнне беларускай мовы і літаратуры з гісторыяй і культурай беларускага народа. Праца над уласнымі імёнамі прыкметна актывізуе вучняў, ажыўляе ўрокі роднай мовы і літаратуры. Мэтазгодна выкарыстоўваць анамастычны матэрыял і ў папярэдняй працы (гурткі, тэматычныя вечарыны, канферэнцыі, насьценны друк і г.д.), бо праяўленне значнай цікавасці да ўласных імёнаў апошнім часам натуральнае і зразумелае: у іх засведчана і адлюстравана гісторыя нашага народа, нашай краіны.

У адпаведнасці з вучэбным планам установы вышэйшай адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка” на вывучэнне вучэбнай дысцыпліны “Беларуская анамастыка” на 2 курсе адводзіцца: усяго – 100 гадзін, з якіх аўдыторных – 40 гадзін.

Форма атрымання вышэйшай адукацыі – дзённая.

Размеркаванне гадзін па семестрах на дзённым аддзяленні:

3 семестр:

Лекцыі – 22 гадзіны.

Практычныя заняткі – 18 гадзін

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛУ

1. Уводзіны. Анамастыка як раздзел мовазнаўства. Прадмет, мэта і задачы дысцыпліны. Асноўныя раздзелы сучаснай анамастыкі: антрапаніміка, тапаніміка, зааніміка, касманіміка, ктэматыніміка (хрэматыніміка), аб’ект даследавання кожнага раздзела. Галоўныя праблемы даследавання анамастычнай навукі. Перыядызацыя гісторыі анамастычнай навукі.

2. Асноўныя пытанні тэорыі анамастыкі. Уласнае імя як лінгвістычная катэгорыя. 3 гісторыі вывучэння ўласных імёнаў. Погляды старажытнагрэчаскіх і старажытнарымскіх вучоных. Дыскусіі аб сутнасці ўласнага імя ў эпоху Адраджэння (Т.Гопс, Дж.Лок, Г.Лейбніц і інш.) і ў XIX ст. (Дж.Сцюарт Міль, Х.Джозэф і інш.). Праблема спецыфікі ўласнага імя ў сучаснай лінгвістыцы (Б.Рассал, П.Крыстоферсэн, А.Гардзінер, А.Бялецкі, А.Суперанская, В.Ніканаў, А.Рэфармацкі, Ю.Карпенка і інш.). Спецыфіка ўласнага імя.

Мяжа паміж агульнай і анамастычнай лексікай.

Паняцце “анамастычная прастора”. Аб’ём і змест анамастычнай прасторы. Шматзначнасць тэрміна “анамастычная прастора”. Погляды А.Бялецкага, У.Тапарова, А.Супяранскай і інш. . Анамастычная прастора мастацкага тэксту. Асаблівасці і праблемы вывучэння онімаў у мастацкім тэксце.

Сістэмныя сувязі ў анамастычнай прасторы і паасобных яе разрадах (У.Тапароў і інш.). Класіфікацыя ўласных імёнаў.

3. Метады анамастычных даследаванняў. Асноўныя метады анамастычных даследаванняў. Апісаны метады як найбольш шырока выкарыстоўваемы ў навуковых працах. Гістарычны метады – адзін з асноўных пры аналізе анамастычнага матэрыялу. Параўнальна-супастаўляльны метады і яго роля пры вывучэнні онімаў у блізкароднасных мовах. Арэальны метады (ізагласны, метады картаграфавання) і асаблівасці яго прымянення. Семіятычны метады вывучэння онімаў. Стылістычны метады як асноўны пры вывучэнні літаратурнай анамастыкі. Лінгвапсіхалагічны (псіхалінгвістычны) метады, яго разнавіднасці ў анамастычнай навукі. Статыстычны метады, вынікі яго прымянення пры даследаванні разнастайных разрадаў онімаў.

4. Беларуская антрапаніміка.

4.1. 3 гісторыі беларускай антрапаніміі. Праблемы перыядызацыі ўсходнеславянскай антрапаніміі.

Асноўныя этапы і працэсы ў гісторыі беларускай антрапаніміі. Дахрысціянскі перыяд і яго адметнасці. Старажытныя адапелятыўныя імёны і прычыны іх узнікнення.

Перыяд з XI да XVII стст. Уплыў хрысціянства на іменалагічную сістэму ўсходнеславянскіх народаў. Кананічныя імёны. “Древний русский календарь. По месячным минеям XI – XIII вв.” І.І. Сразнеўскага. Фанетычная адаптацыя кананічных імёнаў у старабеларускай мове.

Перыяд з XVIII да XIX стст., яго адметнасці ў гісторыі беларускага антрапанімікона. З’яўленне псеўданімаў.

Новы перыяд (XX ст.) у гісторыі беларускай антрапанімікі. Дэхрысцінізацыя і дэмакратызацыя антрапанімаў. Якасныя змены іменніка ў савецкі час. Характэрныя рысы сучаснага перыяду ў беларускай і ўсходнеславянскай

антрапаніміі (з'яўленне разнастайных імёнаў-неалагізмаў, новаўтварэнняў ад кананічных імёнаў, пашырэнне старажытных славянскіх імёнаў і інш.).

4.2. Сучасны беларускі іменнік. Тыпы беларускіх прозвішчаў паводле іх лексіка-семантычнага складу (адантрапанімічныя, адапелятыўныя, адтапанімічныя). Склад, структура і асаблівасці кожнага з гэтых тыпаў беларускіх прозвішчаў. Тыпы беларускіх прозвішчаў паводле структурна-тыпалагічных асаблівасцей (прозвішчы суфіксальнага, лексіка-семантычнага і сінтаксічна-марфалагічнага ўтварэння).

Мянушкі, іх паходжанне і месца ў антрапанімічнай сістэме. Сучасныя беларускія мянушкі. Псеўданімы, іх разнавіднасці і спосабы ўтварэння. Імёны па бацьку.

4.3. Антрапонімы ў кантэксце мастацкага твора. Сацыякультурная і стылістычная канатацыя ўласных імёнаў. Загалавак як галоўны кампанент мастацкага тэксту.

5. Беларуская тапаніміка. З гісторыі беларускай тапанімікі. Даследаванні А.Качубінскага, Ю.Трусмана, Я.Карскага, А.Сабалеўскага, А.Шахматава, Э.Вальтэра, Г.Ільінскага і інш. Ажыўленне тапанімічных даследаванняў на Беларусі ў 50 – 60-ыя гг. XX ст. Сучасны стан беларускай тапанімічнай навукі (агульная характарыстыка). Асноўныя разрады тапанімічных назваў (гідронімы, айконімы, урбанонімы, драмонімы, дрымонімы і інш.). Моўная прыналежнасць тапонімаў Беларусі.

Тапонімы ў мастацкім творы, іх структура і стылістычная функцыя.

6. Агульная і беларуская касманіміка. Змест і аб'ём тэрмінаў “касманімія” і “астранімія”. Назвы сузор'яў, зорак і планет у беларускай мове. Асаблівасці беларускай народнай касманіміі.

Касмонімы і астранімы ў мастацкім творы, іх структура і асаблівасці ўжывання. Назвы дробных аб'ектаў касмічнай прасторы.

7. Беларуская ктэматыніміка. З гісторыі беларускай ктэматыніміі. Агульная характарыстыка беларускай ктэматыніміі. Разрады ктэматынімаў, іх роля і месца ў анамастычнай прасторы і грамадскім жыцці.

Асаблівасці ктэматынімаў ў мастацкім творы.

8. Анамастыка ў школе. Анамастычная лексіка і яе вывучэнне ў школе. Пазакласная праца з вучнямі па зборы і вывучэнні онімаў.

Даведальная і навукова-папулярная літаратура па анамастыцы.

Анамастычная лексікаграфія.

4.2. ПЕРАЛІК ВУЧЭБНЫХ ВЫДАННЯЎ

Асноўная літаратура

1. Бірыла М.В. Тыпалогія і геаграфія славянскіх прозвішчаў. – Мінск, 1988.
2. Бірыла М.В., Ванагас А.П. Літоўскія элементы ў беларускай анамастыцы. – Мн., 1968.
3. Бондалетов В.Д. Русская ономастика. – М., 1983.
4. Гурская Ю.А. Древние фамилии современного белорусского ареала на славянском и балтийском фоне. – Минск, 2007.
5. Мезенка Г.М. Беларуская анамастыка. – Мн., 1997.
6. Мезенка Г.М., Ляшкевіч В.М., Семянькова Г.К. Віцебшчына ва ўласных імёнах: мінулае і сучаснасць. – Віцебск, 2006.
7. Мезенко А.М. Урбаномія Беларусі. – Мн., 1991.
8. Семянькова Г.К. Сучасны імянік Віцебшчыны. – Віцебск, 2001.
9. Суперанская А.В. Общая теория имени собственного. – М., 1973.
10. Суперанская А.В. Что такое топонимика. – М., 1985.
11. Суперанская А.В., Суслова А.В. Современные русские фамилии. – М., 1981.
12. Шур В. Беларускія ўласныя імёны: Беларуская антрапаніміка і тапаніміка. – Мн., 1998.

Дадатковая літаратура

1. Адамовіч Я.М. Мікратапанімічныя назвы. – Мн., 1971.
2. Анамастычны слоўнік твораў Якуба Коласа. – Мінск: Навука і тэхніка, 1990.
3. Багамольнікова Н.А., Станкевіч А.А. Айканімія Гомельшчыны. – Гомель: ГДУ, 2003.
4. Беларуская анамастыка. Гісторыя і сучаснасць: матэрыялы Міжнар. навук. канф. – Мінск, 2010.
5. Бірыла М.В. Беларуская антрапанімія. Ч.І., Мн., 1966; Ч.ІІ. Мн., 1969; Ч.ІІІ. Мн., 1982.
6. Жучкевич В.А. Краткий топонимический словарь Белоруссии. – Мн., 1974.
7. Иванова А.А. Микропонимия Мозырского Полесья. – 2-е изд. – Мозырь: МГПУ, 2007.
8. Лемцюгова, В.П. Тапонімы распаўядаюць: навукова-папулярныя эцюды / В.П.Лемцюгова. – Мінск, 2008. –416 с.;
9. Суднік М.Р. Слоўнік асабовых уласных імёнаў. 2-е выд. – Мн., 2005.
10. Топоров В.Н., Трубаев О.Н. Лингвистический анализ гидронимов Верхнего Поднепровья. – М., 1972.
11. Усціновіч А.К. Антрапанімія Гродзеншчыны і Брэстчыны XIV – XVIII стст. – Мн., 1975.
12. Усціновіч А.К. Слоўнік асабовых уласных імён. – Мінск: ЛіМ, 2011.

4.3. МЕТАДЫЧНЫЯ РЭКАМЕНДАЦЫІ ПА АРГАНІЗАЦЫІ І ВЫКАНАННІ САМАСТОЙНАЙ ПРАЦЫ

Для павышэння якасці прафесійнай падрыхтоўкі будучых настаўнікаў мэтазгодна на працягу ўсяго тэрміну навучання ў ВНУ прыцягваць кожнага студэнта да сістэматычнай самастойнай работы. Змест і формы самастойнай работы студэнтаў распрацоўваюцца супрацоўнікамі кафедры ў адпаведнасці з мэтамі і задачамі адукацыйнага стандарту.

Матэрыял, рэкамендаваны для самастойнага вывучэння, студэнты павінны атрымліваць ад выкладчыка з першых тыдняў семестра. Матэрыял для самастойнай працы, распрацаваны выкладчыкамі кафедры, можа ўключаць комплексы індывідуальных заданняў па пэўных тэмах, сістэму індывідуальных дамашніх кантрольных работ па тэмах і раздзелах дысцыпліны.

На самастойнае вывучэнне варта прапаноўваць асобныя тэмы лекцый або іх часткі па раней складзеным плане з указаннем асноўнай і дадатковай літаратуры па праблеме.

Эфектыўнасць самастойнай працы студэнтаў залежыць ад многіх фактараў. Тут і аптымальна выбраная форма працы, і дакладныя, канкрэтныя ўказанні і рэкамендацыі выкладчыка з наступнай аб'ектыўнай ацэнкай яе вынікаў і, самае важнае, сістэматычнасць і паслядоўнасць у прызначэнні такой працы.

Кіруемая самастойная работа студэнтаў прадугледжвае выкананне кантрольных прац, тэстаў, падрыхтоўку вусных паведамленняў і пісьмовых рэфератаў па вызначанай тэматыцы. Знаёства з навукавай, навукова-папулярнай, хрэстаматыйнай літаратурай, з тэрміналагічнымі слоўнікамі, пераклад, рэферыраванне і анатаванне прафесійна арыентаваных тэкстаў і інш.

4.4. АПІСАННЕ СРОДКАЎ ДЫЯГНОСТЫКІ

Для атрымання аб'ектыўнай інфармацыі аб ўзроўні паспяховасці студэнтаў мэтазгодна сістэматычна выкарыстоўваць розныя віды кантролю, сярод якіх: апераджальны, бягучы, тэматычны, прамежкавы і выніковы. Кожны з відаў кантролю ўжываецца на пэўным этапе навучання і выконвае ў педагагічным працэсе адну з функцый: стымулюючую, навучальную, дыягнастычную, выхаваўчую і інш.

Дыягностыка кампетэнцый па дысцыпліне можа мець розныя формы.

Вусны кантроль: фронтальнае, індывідуальнае, ушчыльненае (камбінаванае) апытванне на лекцыях і практычных занятках, вусныя паведамленні, вусны залік.

Пісьмовы кантроль: тэрміналагічныя дыктанты, пераклад тэкстаў па спецыяльнасці з рускай мовы на беларускую, рознаўзроўневыя кантрольныя заданні, у тым ліку не менш як дзве кантрольныя работы, пісьмовыя работы па аўдыторных (дамашніх) практыкаваннях, рэфераты, пісьмовы залік.

Тэставы кантроль: падбор кароткіх адказаў у адпаведнасці з заданнямі.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ